

Harstad kommune
Attraktiv hele livet

Handlingsplan 2020 – 2023 for kjønns- og seksualitetsmangfold

Innholdsfortegnelse

Sammen for et inkluderende Harstad.....	5
Kjønns- og seksualitets mangfold	7
Lovverk og nasjonale føringer.....	8
Forskning og kunnskap om levekår og holdninger	9
Status i Harstad 2020	12
Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold - tiltak 2020-2023 .	13
Oppfølging, gjennomføring og evaluering	19
Økonomi	20
Kilder	21

Ordliste:

https://bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/

Fra Pride 2018. Foto: Øivind Arvola

Sammen for et inkluderende Harstad

Alle som bor og oppholder seg i Harstad skal åpent og fritt kunne leve sine liv basert på likeverd og gjensidig respekt, uavhengig av kjønn, seksualitet, hvem man forelsker seg i, hvem man velger å leve sammen med og hvordan man velger å uttrykke sin identitet. Dette er nedfelt i kommunens visjon, «Attraktiv hele livet» og i vår verdihåndbok under verdiene respekt og ansvar. Vi vektlegger at Harstad skal være et raust og inkluderende samfunn med plass til mennesker med forskjellig nasjonalitet, etnisitet, religion, seksualitet, funksjonsnivå og kjønnsuttrykk, basert på et felles verdigrunnlag.

Diskriminering, eller frykt for å oppleve diskriminering, begrenser valg og handlingsrom. Mennesker som forventer å bli avvist og nedvurdert velger bort yrker, utdanninger, fritidsaktiviteter og bomiljøer preget av fordommer. Dette er et tap for enkeltmennesker. Det er også et tap for bedrifter, læresteder, organisasjoner og for Harstad som lokalsamfunn.

Sammen om likestilling, inkludering og mangfold

Denne handlingsplanen er laget av ei prosjektgruppe bestående av representanter fra Foreningen FRI Troms og Finnmark, Skeiv ungdom Harstad, Harstad Pride, Garmeres, Åpne Høyre Harstad, Fagforbundet, Utdanningsforbundet, skole, barnehage, helsestasjonen, skolehelsetjenesten og personal.

Prosjektgruppa har hatt 4 fellesmøter og hentet innspill og erfaringer fra interesseorganisasjonene. Disse har bidratt betydelig til planen. Takk til Tromsø kommune ved prosjektleder, som har delt mal og erfaringer med oss. Et forslag til handlingsplan ble sendt ut på høring 15. april til 13. mai og det kom inn tre merknader. Handlingsplanen med merknader ble behandlet i Partssammensatt utvalg, Eldrerådet, Råd for funksjonshemmede, Utvalg for oppvekst og

kultur, Utvalg for helse og omsorg, Ungdomsrådet og Barn- og unges kommunestyre. Handlingsplan ble vedtatt av Harstad kommunestyre2020.

Mye positivt har skjedd de siste årene. Harstad Pride og flaggheising av regnbueflagget på rådhuset kan stå som en bekreftelse på det. I 2020 fikk Harstad Pride *Seire ved å dele*-prisen av Harstad profileringspool.

Første Sapmi Pride ble arrangert i 2014 og i 2019 ble Garmeres opprettet som første skeive samiske organisasjon.

TV-serier som *Født i feil kropp*, *Skam* og *Ut av skapet* har åpnet opp og fortalt tusenvis av norske ungdommer om hvordan det er å være transperson, homofil og lesbisk. *Lov om likekjønnet ekteskap* fra 2009, *Lov mot diskriminering på grunn av seksuell orientering* fra 2013, *Lov om endring av juridisk kjønn* i 2016 og ny *Lov om likestilling* fra 1. januar 2018 viser også hvordan dette følges opp juridisk og gir seksuelle minoriteter rettsvern og likebehandling på viktige områder.

Et bredere spekter av kjønnsidentitet er en del av arbeidet for likestilling mellom alle kjønn. Når vi bidrar til å bryte ned rigide kjønnsforventninger gir vi mer frihet og bedre muligheter for alle i samfunnet. Gjennom handlingsplanen vil Harstad kommune fremme trygghet, frihet og større handlingsrom for alle borgere.

Visjon:

Alle som bor i Harstad skal åpent og fritt kunne leve sine liv basert på likeverd og gjensidig respekt, uavhengig av kjønnsidentitet, seksualitet, hvem man forelsker seg i, hvem man velger å leve sammen med og hvordan man velger å uttrykke sin identitet.

Mål:

Harstad kommune arbeider for å øke kunnskapen om og respekten for kjønnsmangfold, skape større trygghet for de av oss som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen og øke kompetansen i samfunnet. Mer kunnskap om ulike kjønnsuttrykk og seksuell orientering vil fremme frihet og større handlingsrom for alle innbyggere.

Kjønns- og seksualitets mangfold

Denne planen tar utgangspunkt i de av oss som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen, dvs. de som uttrykker forskjellig kjønnsidentitet enn den sosialt rådende heteronormativiteten i samfunnet.

Heteronormativitet beskriver en underliggende antakelse om heteroseksuell orientering i møte med andre mennesker. Det vil si at sosiale normer og samfunnsinstitusjoner er basert på at alle mennesker i utgangspunktet er heterofile, og at avvik fra dette er unormalt. Med dette utgangspunktet antar vi gjerne at alle mennesker kan kategoriseres som enten mann eller kvinne, og at den normale samlivsformen er mellom mann og kvinne.

Mange opplever at de bryter med samfunnets forventninger til hvem de skal bli tiltrukket av og hvordan de skal oppføre seg innenfor sin tildelte kjønnsrolle. I dagliglivet fører dette til at noen stadig må forklare seg om temaer som partnere og familieliv.

Seksualundervisningen tar ofte utgangspunkt i at sex er mellom mann og kvinne og kun for reproduksjon. "Komme ut"-prosessen blir dermed et livslangt prosjekt. Frykten for negative reaksjoner og faktiske negative reaksjoner, kan for mange være så belastende at de skjuler sin kjønnsidentitet og seksuelle orientering overfor mennesker de omgås. Også heterofile kan oppleve at deres væremåte ikke samsvarer med det heteronormative. Dette rammer for eksempel unge gutter og jenter som kan utsettes for negative reaksjoner og i verste fall mobbing og trakassering fordi de ikke oppfører seg som det forventes av dem. Disse kan også rammes av fordommer, forventninger og normer om hva som er maskulint og feminint. Dette innskrenker folks valgfrihet og muligheter.

Lovverk og nasjonale føringer

1.januar 2018 trådte *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)* i kraft. Lovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering på alle områder. Seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk er spesielt nevnt.

Felles ekteskapslov for heterofile og homofile par trådte i kraft i 2009, og viser at samfunnets syn på seksuelle minoriteter og forskjellige samlivsformer er i positiv endring. I april 2016 vedtok Kirkemøtet å si ja til kirkelig vigsel av likekjønnede, og 1. februar 2017 ble det første homofile paret viet i kirken.

I 2016 vedtok Stortinget en lov som gjør det enkelt å skifte juridisk kjønn basert på en egenerklæring. Dette er et viktig juridisk framskritt for transpersoner. Samme år stemte Stortinget ned et forslag om å opprette et tredje juridisk kjønn. Fraværet av et juridisk tredje kjønn gjør at mange transpersoner opplever at der er juridisk diskriminert fordi kjønnsidentiteten deres ikke anerkjennes. Det pågår en diskusjon om dette i flere partier og organisasjoner.

Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017–2020 - *Trygghet, mangfold, åpenhet* - kom i juni 2016. Planen har som mål å sikre rettighetene til de av oss som bryter med kjønns – og/eller seksualitetsnormen. Den skal også motvirke diskriminering på grunn av seksuell orientering. Planen har over 40 tiltak som dekker en rekke samfunnsområder. Regjeringen legger opp til en gjennomgående innsats for å utvikle og spre kunnskap om hvordan myndigheter, virksomheter og tjenester kan yte best mulig hjelp og støtte.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR) er fagdirektorat for likestilling og ikke-diskriminering, og LHBT-senteret i BUFDIR er det nasjonale kunnskapssenteret for seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Forskning og kunnskap om levekår og holdninger

Undersøkelsen *Seksuell orientering og levekår* utarbeidet av UNI-helse i 2013 gir en omfattende beskrivelse av levekårene til lesbiske, homofile og bifile i Norge.

Hovedinntrykket fra rapporten er at lesbiske og homofile i Norge skiller seg lite fra heterofile kvinner og menn i utdanningsnivå, inntekt og deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter. Svært mange lever gode liv, opplever aksept og har god helse. All forskning viser at det har skjedd en bedring i livssituasjonen for homofile og lesbiske de siste tiårene. Samtidig peker oversikten på at enkelte utsatte grupper opplever diskriminering og levekårsproblemer. Særlig gjelder dette lesbiske og homofile med minoritetsbakgrunn, bifile menn og kvinner, og transpersoner.

Andelene i befolkningen med en negativ holdning til lesbiske og homofile er relativt små.

Menn er mer negative enn kvinner, men andelen negative menn er synkende.

Ni av ti av de av oss som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen, har aldri opplevd diskriminering på arbeidsplassen på grunn av sin seksuelle orientering.

Holdninger til transpersoner er mer negative og forholdsvis mange er skeptiske til personer som kler, oppfører seg eller på annen måte skiller seg fra samfunnets normer for kjønn.

I undersøkelsen for transpersoner *Alskens folk. Levekår, livssituasjon og livskvalitet til personer med kjønnsidentitetstematikk* fra 2013 kommer det fram at transpersoner møter liten respekt. De møter transfobiske holdninger, utestengning, trakassering og diskriminering. Dette gjelder i arbeid og utdanning, i utelivet og i fritidsaktiviteter, i møte med helsevesenet og i offentlige tjenester og i nære omgivelser og familie. De opplever særlig pubertetstiden som svært vanskelig på grunn av spørsmål rundt egen

identitet og omgivelsenes forventninger til at de skal leve opp til tokjønnsmodellen.

Transpersoner kan møte praktiske utfordringer i hverdagen som andre ikke har. Idrett, svømming og aktiviteter som innebærer bruk av garderober, kan være problematisk. Mangel på praktiske løsninger bidrar til at transpersoner opplever diskriminering i hverdagslivet, og ekskluderes fra aktiviteter. Noen utfordringer er forholdsvis lette å løse. For eksempel trenger ikke alle offentlige toaletter å være kjønnsdelte og vi kan ta i bruk kjønnsnøytrale ord der det er hensiktsmessig. Andre praktiske utfordringer, som tilgang på det som i dag er dame-/jente- og herre-/guttegarderobes, vil det ta lenger tid å løse fordi det er mange hensyn å ta.

Helse: På tross av positiv utvikling har så mange som 12 % av lesbiske, 19 % av bifile kvinner, 10 % av homofile menn og 11 % av bifile menn rapportert om selvmordsforsøk. Tallene er dobbelt så store som blant heterofile kvinner og menn. (*Seksuell orientering og levekår, 2013*)

Mobbing: I studien *Seksuell orientering og mobbing* fra 2009 kommer det fram at bifile og homofile elever blir mobbet i langt større grad enn heterofile. Andelen ungdom i 10. klasse som blir mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere er 7 prosent for heterofile, 15 prosent for bifile og 35 prosent for homofile og lesbiske. Bifile, lesbiske og homofile elever er betydelig mer plaget av psykiske problemer som depresjon og angst, sammenlignet med heterofile. I en undersøkelse blant ungdomsskoleelever i Oslo og Bergen, rapporterte 74 % av guttene og 54 % av jentene at de hadde brukt «homo» og «homse» som skjellsord overfor gutter. 34 % av guttene og 29 % av jentene hadde gjort dette overfor jenter (Universitetet i Bergen, 2013). 47 % av elevene svarte at de oppfatter ordet «homo» som negativt. Det er grunn til å tro at situasjonen er bedret, men mobbing som gjelder seksualitet forekommer fortsatt.

I idretten kan det fortsatt være vanskelig å stå frem som skeiv. Norsk idrett praktiserer nulltoleranse for diskriminering og trakassering, likevel skjer det at «homo» brukes som skjellsord fra tribunenene.

Religiøse samfunn og menigheter har i flere tilfeller lavere toleranse for seksuelle minoriteter enn samfunnet ellers. Det har de siste årene vært en omfattende og åpen debatt i Den norske kirke som har beveget holdningene i aksepterende retning. Likevel er ikke likekjønnet samliv akseptert overalt.

Rapporten *Åpne rom, lukkede rom; LHBT i etniske minoriteter* fra 2013 forteller at mange lesbiske, homofile, bifile og transpersoner med minoritetsbakgrunn er redde for negative reaksjoner fra familie og de etniske miljøene de har bakgrunn fra. Rapporten viser at de er utsatt for flere former for diskriminering samtidig; de kan møte negative holdninger og stereotype forestillinger fra majoritetssamfunnet om «innvandrere» og «muslimer». Diskriminering forklares da som mangel på integrasjon i et etnisk norsk normsystem, og sjelden som diskriminering i majoritets-samfunnet. Dette oppleves som en ekstra belastning.

Noen velger å komme til Norge på grunn av sin kjønnsidentitet og/eller seksuelle orientering. Noen av dem har flyktet fra undertrykkelse, ekstrem vold og tortur i hjemlandet. Etter 2012 gis det asyl for mennesker som risikerer forfølgelse ved å stå frem som skeiv i sitt hjemland. De som søker asyl på dette grunnlaget, og kommer til norske mottak, frykter medbeboernes holdninger. De møter liten forståelse for dette fra ansatte på mottakene.

Fafo-rapporten *Assimilering på norsk* fra 2016 viser at det er betydelige forskjeller mellom innfødte nordmenn og vestlige innvandrere på den ene siden, og ikke-vestlige innvandrere på den andre, i synet på homofili. Rapporten viser samtidig at unge som vokser opp i Norge tar til seg et mer positivt syn på homofile enn førstegenerasjons innvandrere. Dette gjelder også de som har bakgrunn fra land hvor

homofiendtlige holdninger er utbredt.

For mennesker med nedsatte funksjonsevner er kjønns- og seksualitetsmangfold et viktig, men lite berørt område. På nettsida ung.no er det formulert slik: *Alle har rett til en god og trygg seksualitet. Seksuell nytelse og -funksjon kan påvirkes av en funksjonsnedsettelse. Prat om seksualitet og søk kunnskap slik at funksjonsnedsettelsen ikke blir til hinder for en god seksualitet.* Det er viktig at undervisning og annen informasjon om seksualitet og samliv også omfatter dem med nedsatte funksjonsevner, og alle typer seksualitet.

Tilrettelegging, opplæring og bistand for seksualitet i ulike former er også tematisert i NOU 2016:17 *På lik linje – om grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. I helsevesenet og hjelpeapparatet er det lagt vekt på å forhindre seksuelle overgrep mot mennesker med nedsatte funksjonsevner, men egne seksuelle ønsker og muligheter er viet mindre oppmerksomhet. Det er behov for mer kunnskap om hvordan en kan møte og veilede om behov og ønsker, uansett seksuell orientering.

Idealene og forventningene medier, reklame og samfunnet formidler om kroppene våre, er ikke lette å leve opp til.

Derfor er det viktig at temaene kropp, seksualitet, kjønn og mangfold tas inn i skolen, blant annet gjennom det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. Slik kan barn og unge få et mer åpent og kunnskapsbasert syn på egen kropp og seksualitet – et positivt syn på seg selv som man er, uansett funksjonsevne.

De siste årene har det vært en økning i andelen par som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen som får barn. Ut fra internasjonale undersøkelser er det få forskjeller mellom barn med likekjønnsforeldre og barn som ikke har det på områder som mental helse, hvordan de fungerer sosialt, skoleprestasjon og mobbing.

I 2009 ble en felles ekteskapslov vedtatt, og dermed fikk også likekjønnede mulighet til å

adoptere barn. Ulike familieformer, inkludert familier med likekjønnede foreldre, er i ferd med å bli allment akseptert i samfunnet.

Foto: Øivind Arvola

Status i Harstad 2020

Som nevnt innledningsvis, har ikke Harstad hatt en handlingsplan rettet direkte mot de av de av oss som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen. Dette trengs for å ivareta denne gruppen og formålet i ny likestillingslov.

Status i barnehagene

Barnehagene i Harstad følger rammeplanens føringer når det gjelder mangfold og likestilling, innenfor områdene kjønn og seksualitet. Barnehagen skal synliggjøre et mangfold i familieformer og sørge for at barn får sin familie speilet i barnehagen (Rammeplanen, 2017). Barnehagene har en vid forståelse av hva en familie kan være. Dette kommer til uttrykk sammen med barna gjennom samtaler, lesing av bøker, lek og annet.

I barnehagenes pedagogiske praksis er leken den dominerende aktiviteten. Barnehagens personale legger til rette for lek ved å sikre et mangfold av lekemateriell, skjerme lek og delta i lek. Personalet må også være bevisst på hvordan voksnes holdninger kan begrense eller utvide barnas handlingsrom. Målet er at alle barn skal ha like muligheter til gjenkjennelse, deltagelse og muligheter for utforskning på en risikofri arena.

Ansatte i barnehagene reflekterer ofte rundt hvordan de skal jobbe med temaene denne planen omfatter:

- Hvordan driver vi holdningsskapende arbeid blant ansatte og brukere?
- Hvordan gir barnehagene støtte og veiledning til foresatte med barn som avviker fra kjønnsnormen?
- Hva og hvordan jobber en pedagogisk med dette når målgruppen er 0-6 år?

Hvordan jobber vi med disse spørsmålene uten å støte noen?

Kjønns- og seksualitetsmangfold er et område personalet ønsker mer kunnskap om. Mange barnehageansatte deltok derfor på kursene til Rosa Kompetanse under Harstad Pride 2018 og 2019.

Status i skolene

I Harstadskolen gir skolehelsetjenesten elevene informasjon om kjønn og seksualitet. Elevene får også undervisning om disse temaene i ulike skolefag. Flere av ungdomstrinnene benytter opplegget «Uke seks» for å jobbe med tema knyttet til kjønn og seksualitet, noen skoler markerer Pride og de ansatte i skolen jobber for en inkluderende praksis.

Harstad kommune har ikke registrert meldinger som omhandler forakt for seksuell orientering etter «mobbeparagrafen», § 9 A i Opplæringsloven. Vi antar likevel at det foregår mobbing som gjelder seksualitet, eller bruk av ordet «homo» som negativ betegnelse. Nasjonale undersøkelser viser at dette fortsatt skjer i et ganske stort omfang.

Erfaringer fra interesseorganisasjonene

De to årene vi har hatt Pride, har vi sett en stor oppslutning på alle arrangementer, spesielt kurs fra Rosa Kompetanse. Paradene i 2018 og 2019 samlet 5000 mennesker. Dette forteller oss at mange ønsker å øke sin kompetanse. Vi trenger Pride for å feire og for å vises i samfunnet. Ønsket vårt er at ingen skal tvinges til å komme ut, og at handlingsplanen er basert på alles ønske om å behandle og bli behandlet med respekt.

Vi arbeider for å skape en inkluderende plattform, men ønsker mer kjennskap til hva som er status i Harstad for å kunne arbeide målrettet.

Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold - tiltak 2020-2023

Visjon: Alle som bor i Harstad skal åpent og fritt kunne leve sine liv basert på likeverd og gjensidig respekt, uavhengig av kjønn, seksualitet, hvem man forelsker seg i, hvem man velger å leve sammen med og hvordan man velger å uttrykke sin identitet.

Mål: Harstad kommune arbeider for å øke kunnskapen om og respekten for kjønnsmangfold, skape større trygghet for de av oss som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen og øke kompetansen i samfunnet. Mer kunnskap om ulike kjønnsuttrykk og seksuell orientering vil fremme frihet og større handlingsrom for alle innbyggere.

Harstad kommune prioriterer kompetanse i planperioden. Kommunen gjennomfører kompetanseheving blant kommunalt ansatte, for eksempel gjennom bruk av opplegget Rosa Kompetanse utarbeidet av Foreningen FRI. Kursene tilpasses ulike faggrupper og tjenester. Det er også aktuelt å arrangere fagdager om temaene.

Tiltakene i handlingsplanen er utviklet med utgangspunkt i kommunens ansvar som tjenesteyter og arbeidsgiver og kommunen som samarbeidspartner med aktuelle lag og foreninger og det sivile samfunn.

Handlingsplanens tiltaksdel har fire bolker:

1. **Barnehage og skole**
2. **Fritid og samfunn**
3. **Helse og omsorg**
4. **Oppfølging, gjennomføring og evaluering.**

I planen skiller vi mellom prioriterte tiltak, som det må avsettes midler til, og andre tiltak som kan gjennomføres uten særlige kostnader.

1. Barnehage og skole

Skoler og barnehager står i en særstilling i handlingsplanen, av to viktige grunner:

1. **Barn og unge** har rett til og behov for kunnskap om mangfoldet innenfor kjønn, identitet, kropp og seksualitet.
2. **Barn og unge** har rett til og behov for et godt barnehage- og skolemiljø basert på trygghet og respekt, der det er rom for alle og nulltoleranse for mobbing.

Kompetanseheving i barnehager og skoler om kjønns- og seksuelt mangfold er handlingsplanens viktigste tiltak og knyttes til barnehagenes og skolenes formål.

Barnehagen og skolen skal ivareta sårbare barn og unge på en slik måte at de ikke opplever utenforskap, men opplever tilhørighet og får støtte til livsmestring.

Gjennom hele utdanningsløpet skal barn og ungdom møte ansatte med kunnskap og bevisste holdninger rundt kjønnsidentitet og seksuelt mangfold. Opplæringen skal vektlegge likeverd og respekt. God formidling og språklig bevissthet hos de ansatte bidrar til å fremme mangfoldet og hindre heteronormativitet. Slik kan barn og unge presenteres for likeverdige variasjoner av

samliv, seksualitet og kjønnsidentitet, uten at de av oss som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormen fremstilles som avvik fra normalen.

Eksempel: Unngå polariserende fremstillinger som «oss heterofile og de homofile».

Barnehager:

Barnehagens verdigrunnlag

I Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (rammeplanen) står det: Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barn skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på. Samtidig skal barnehagen gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap. Barnehagen skal vise hvordan alle kan lære av hverandre og fremme barnas nysgjerrighet og undring over likheter og forskjeller. Barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er, og synliggjøre den enkeltes plass og verdi i fellesskapet.

Videre står det at barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet.

Handlingsplan mot mobbing - å skape et inkluderende miljø i barnehagen gjelder for kommunale og private barnehager i Harstad. Alle barnehagene har en felles målsetting om nulltoleranse mot mobbing.

Våren 2020 kommer et lovforslag til et nytt kapittel i barnehageloven. Kapittel VII skal omhandle det psykososiale barnehagemiljøet. Nulltoleranse mot mobbing, forbyggende arbeid og aktivitetsplikt er sentralt i forslaget. Barnehagene i Harstad jobber med temaene relasjoner og livsmestring i to utviklingsarbeid. I *Ansattes relasjonskompetanse for en inkluderende barnehage* deltar de kommunale barnehagene, sammen med de andre kommunene i Sør-Troms regionen. De private barnehagene i Harstad jobber med utviklingsarbeidet *Helse og livsmestring*.

Begge satsingene er i samarbeid med Universitet i Tromsø, Norges arktiske universitet.

Skoler:

Foto: Øivind Arvola

Skolens overordnede verdier: Det står i opplæringsloven at oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering. Samtidig skal den fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med forskjellig levesett.

Dette er blant annet forankret i overordnet del av læreplanverket. I overordnet del framheves grunnleggende temaer som menneskeverd, kultur, identitet og mangfold, kompetanse i fagene og tverrfaglige temaer som folkehelse og livsmestring.

Læreplanen: I læreplanen gjeldende fra høsten 2020 er tematikken knyttet til kjønn, identitet, kropp og seksualitet en del av det tverrfaglige temaet *Folkehelse og livsmestring*: Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. I barne- og ungdomsårene er utvikling av et positivt selvilde og en trygg

identitet særlig avgjørende (Utdanningsdirektoratet 2019).

Retningslinjer for skolenes arbeid for et trygt og godt skolemiljø i Harstad gjelder for alle grunnskolen. Retningslinjene gir tydelige føringer for hvordan skolene skal arbeide systematisk og kontinuerlig med elevenes skolemiljø:

Skolene i Harstad legger vekt på:

- kontinuerlig og systematisk arbeid med elevenes skolemiljø
- samarbeid om forebyggende og holdningsskapende arbeid mellom skolen, elevene og foresatte
- tydelig ledelse som en forutsetning for å forebygge, avdekke og håndtere krenkende handlinger
- nulltoleranse mot alle former for krenkelser
- aktivitetsplikten som sikrer at skolene handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt på skolen

Vi har behov for gode tema- og læringsverktøy. Barnehagene og skolene trenger verktøy for å tematisere mangfoldet innenfor kjønn, identitet, kropp og seksualitet.

Eksempler på verktøy:

Familieplakat med veileder:
<https://www.foreningenfri.no/familieplakat-for-barnehager-og-barneskoler/>

Prioritert tiltak:

1.1. Kompetanseheving i barnehager og skoler. Barn og unge skal oppleve tilhørighet og få støtte til livsmestring. Ansatte i barnehager og skoler får derfor tilbud om oppdatert kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold gjennom kurs eller fagdager i løpet av planperioden.

Andre tiltak:

1.2. Arbeide for likestilling og mangfold i barnehagen. Gjennom lek og aktivitet blir barn kjent med kroppen, forskjellige familieformer og utvikler sin egen identitet. Barnehageeier skal øke personalets og brukernes bevissthet på signaler som sendes gjennom språk og reaksjonsmønster. Ansatte reflekterer over ubetenksom bruk av ord som jenteleger/gutteleker, jentefarger/guttefarger o.l. Alle som arbeider i barnehagen, skal være anerkjennende i møte med barn som bryter med kjønnsnormen i valg av for eksempel klær og væremåte.

1.3. Læremidler i skoler og barnehager. Barnehagene og skolene har og tar i bruk læremidler og gode kilder om temaet.

1.4 Oppdatert informasjon. Materiell og brosjyrer fins tilgjengelig for elevene på alle skoler.

1.5 Nulltoleranse mot mobbing. Det viktigste tiltaket mot mobbing basert på kjønns- og seksuelt mangfold er å forebygge gjennom inkluderende læringsmiljø, kunnskap og tematisering. Harstad kommune har vedtatt *Retningslinjer for skolenes arbeid med et trygt og godt skolemiljø i Harstad* og

Handlingsplan mot mobbing - å skape et inkluderende miljø i barnehagen, basert på gjeldende lovverk. Det betyr at vi ikke tolererer diskriminerende og nedsettende betegnelser ut fra etnisitet, kjønn, funksjonsnedsettelse osv.

1.6 Det tverrfaglige temaet *Folkehelse og livsmestring* innarbeides i skolen. Dette skal bidra til å bygge elevenes selvbylde og ivareta områder som kjønns- og seksualitetsmangfold, kjønnsroller, grensesetting, kroppsbevissthet m.m.

2. Fritid og samfunn

Prioritert tiltak:

2.1 Kompetanseheving for kommunalt ansatte. Relevant kunnskap om kjønns- og seksuelt mangfold tas inn i kompetanseprogrammene for tjenestene innen kultur, idrett og fritid.

2.2 Støtte til Harstad Pride og samarbeid med interesseorganisasjonene. Bevilges etter søknad.

2.3 Samarbeid med Harstad idrettsråd: Harstad idrettsråd representerer alle idrettslagene i kommunen. Rådet spiller en viktig rolle i det holdningsskapende arbeidet. Gjennom opplæring av trenere og ledere kan det bidra til mer raushet og åpenhet. Idretten og Harstad kommune skal også samarbeide om praktiske tiltak som kan lette garderobesituasjonen for transpersoner.

Andre tiltak:

2.4 Oppdatert informasjon. Materiell og brosjyrer fins tilgjengelig på flere språk på fritidsklubber, i Ungdommens hus, i idrettshaller m.m.

3. Helse og omsorg, hjelpetjenester

Status i helsestasjon- og skolehelsetjenesten i Harstad

Grunnlaget for god seksuell helse legges allerede i småbarnsalderen. Barn begynner tidlig å oppdage og utforske sin egen kropp og seksualitet. Allerede i 3-4 års alderen stiller mange barn spørsmål om sin kjønnsidentitet, seksuell identitet og reproduksjon. Mange barn er kjønnskreative og leker med ulike kjønnsuttrykk som en vanlig del av barnets utvikling. Det er derfor viktig at foreldre og andre voksne omkring barnet har kunnskap om dette og kan møte barnet positivt uten og kjønns kategorisere, latterliggjøre eller forhindre denne leken.

I de nye Nasjonale Retningslinjene for helsestasjons – og skolehelsetjenesten er det anbefalt at helsestasjonen gir kunnskap, veiledning og råd til foreldre, slik at de kan snakke med barna sine om kropp, kjønn og seksualitet, trygghet og grenser. Foreldre er viktige rollemodeller for barna sine. På 2- og 4- årskontrollene, snakker helsesykepleierne om hvordan foreldre kan styrke barnas begrepsapparat, selvfølelse, egenverd og respekt for identitet, kropp og grenser.

Skolehelsetjenesten gir undervisning om kropp, grenser, respekt for andres grenser og seksualitet. På hver skole har helsesykepleieren åpen dør for elevene. Elevene kan stikke innom med spørsmål, få råd, veiledning og støtte. Helsesykepleierne i kommunen har også deltatt i Rosa kompetanses undervisning under Harstad Pride 2018. De har også fått intern undervisning om kjønnsidentitet og seksuell identitet.

Det er utviklet undervisningsmateriale for de elever som har utfordringer med å følge det ordinære undervisningsopplegget. Helsesykepleier har om kropp og seksualitet i skolen.

I Harstad kommune har vi to helsesykepleiere som arbeider med flyktninger og innvandrere. Mange med minoritetsbakgrunn kommer fra land der kjønns- og seksualitetsmangfold er

tabubelagt, og ulike seksualiteter kan være forbudt ved lov. Det er viktig at helsepersonell som arbeider med denne gruppen har kompetanse til å møte utfordringene disse menneskene har.

Kjønns- og seksualitetsmangfold blant eldre

Eldre mennesker har opplevd store endringer i sitt livsløp. Mange har skjult sin legning og kjønnsidentitet av frykt for fordommer og reaksjoner. Det er sannsynlig at mange fortsetter med dette i eldre år. Det kan oppleves som vanskelig å åpne seg og fortelle sin livshistorie, også til helsepersonell. Noen frykter reaksjoner fra både personale og beboere dersom de bor på sykehjem.

Helse- og omsorgspersonell, inkludert helsestasjon for eldre, må ha en åpen og inkluderende holdning i møter med eldre. Økt kompetanse om temaet og bevissthet om hvordan man kommuniserer, kan føre til at flere våger å fortelle.

Prioriterte tiltak:

3.1 Kompetanseheving: Det er viktig med både teoretisk kompetanse og handlingskompetanse for relevant personell i helse- og omsorgstjenestene. For å fjerne tabuer og endre negative holdninger, er det viktig å skape rom for etisk og moralsk refleksjon. Vi tar derfor kjønns- og seksualitetsmangfold inn i kompetanseprogrammene våre.

Andre tiltak:

3.2 Oppdatert informasjon. Materiell og brosjyrer på flere språk fins tilgjengelig på helsestasjoner, legekontor, sykehjem og aktivitets- og omsorgssentre.

3.3 Videreutvikle skolehelsetjenestens undervisningsmateriell om kjønns- og seksualitetsmangfold.

3.4 Temadag for eldre under Harstad Pride. Helsestasjon for eldre sammen med aktivitetssentrene, arrangerer temamøte for pensjonister. Det kan være i samarbeid med interesseorganisasjonen

Oppfølging, gjennomføring og evaluering

Hovedansvar for oppfølging og evaluering av handlingsplanen legges til kommunedirektøren.

Kommunen redegjør i sin årsmelding for tiltak om likestilling. Dette inkluderer også tiltak som fremmer kjønns- og seksualitetsmangfold.

Tjenesteområdene evaluerer sine tiltak og prosjektgruppa utarbeider en rapport. Denne legges frem for kommunestyret og danner grunnlaget for revidering av handlingsplanen før neste planperiode.

Alle ansatte i Harstad kommune skal gjøres kjent med handlingsplanen innen 31. desember 2020. HMS-gruppen har ansvaret for å forberede og gjennomføre møte med ansatte. Hensikten med møtet er å skape forståelse for planens formål.

Økonomi

I perioden 2020 – 2023 legger kommunedirektøren til grunn at de tiltak som er nødvendig dekkes innenfor vedtatte budsjetter i Harstad kommune. Vi har dyktige ansatte som har bidratt til denne handlingsplan og som vil kunne bidra med informasjon og forelesning om aktuelle tema. Vi har også rom for å hente inn ekstern støtte ved behov og bidra til Harstad Pride.

Kilder

Lovverk og nasjonale føringer

Lov om endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven mv.

(felles ekteskapslov for heterofile og homofile par) <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2008-06-27-53>

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-58#KAPITTEL_4

Lov om endring av juridisk kjønn <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-06-17-46>

Trygghet, mangfold åpenhet. Regjeringens handlingsplan mot og seksuell diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017–2020.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/trygghet-mangfold>

Seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika – det nasjonale kunnskapssenteret, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. <https://www.bufdir.no/lhbt/>

Aktuelle dokumenter om skoler og barnehager:

Seksualitet og kjønn. Et ressurshefte for lærere i grunnskolen. Utdanningsdirektoratet

2011. <https://www.bufdir.no/n/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002352>

«Det er ikke så lett.» Undervisning om kjønn og seksualitet i skolen. Idunn Marie Thode. Masteroppgave i sosiologi for lektorutdanning trinn 8-13. Norges arktiske universitet mai 2017.

Rammeplan for barnehagen, Utdanningsdirektoratet 2017. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/revidering-av-rammeplan/> □ Kvalitetsutviklingsplanen for barnehager i Tromsø 2017-2020.

<http://www.tromso.kommune.no/planer-og-vedtekter.5855905-377475.html>

Kompetanseplan for kommunale barnehager 2013 – 2016

<http://www.tromso.kommune.no/planer-og-vedtekter.5855905-377475.html> □ Strategiplan mot mobbing i barnehager og skoler. Tromsø kommune. <http://verktoykasse.tromsokolen.no/>

Restart <http://www.skeivungdom.no/prosjekter/skolerestart/>

Organisasjoner LHBT

FRI Troms <https://foreningenfri.no/llh-troms> <https://www.facebook.com/FRITroms/?fref=ts>

Skeiv ungdom Troms <http://www.skeivungdom.no/lokallag/troms/>
<https://www.facebook.com/SkUTroms/?fref=ts>

Skeive studenter UiT <https://www.facebook.com/SkeiveStudenterUit/>

Rosa kompetanse <https://foreningenfri.no/artikler/rosa-kompetanse>

Andre kommunale handlingsplaner LHBT

<http://postliste.tromso.kommune.no/motedag?offmoteid=33017>

Stolte Oslo – Handlingsplan for likeverd og frihet, uavhengig av kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet

orientering.

https://www.oslo.kommune.no/dok/Vedlegg/2015_01/1087012_1_1.PDF

Eg e den eg e! Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2017 – 2020 Stavanger kommune

<https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/samfunnsutvikling/planer/temaplaner/helse-og-omsorg/handlingsplan-for-kjonns--og-seksualitetsmangfold-stavanger-kommune-20172020.pdf>

Forskning, rapporter

Seksuell orientering og levekår. UNI helse / BUF-dir. 2013.

<https://www.bufdir.no/Lhbt/Dokumentside/?docId=BUF00002184>

Seksuell orientering og mobbing Erling Roland og Gaute Auestad Senter for atferdsforskning UiStavanger 2009 <https://www.bufdir.no/n/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00000829>

Alskens folk. Levekår, livssituasjon og livskvalitet til personer med kjønnsidentitetstematikk. Likestillingssenteret 2013.

<https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00001926>

Åpne rom, lukkede rom; LHBT i etniske minoriteter FAFO 2013

<https://www.fafo.no/index.php/en/publications/fafo-reports/item/apne-rom-lukkede-rom-lhbt-i-etniske-minoritetsgrupper-2014>

Divorce in Norwegian same sex-marriages 1993-2011 fra 2012 <https://www.ssb.no/91307/divorce-in-norwegian-same-sex-marriages-1993-2011> □ *Å ha foreldre av samme kjønn – hvordan er det og hvor mange gjelder det?* NOVA

2013. <https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002089>